

ЗАЧИТАНЕТО НА НАЦИОНАЛНАТА ИДЕНТИЧНОСТ НА ДЪРЖАВИТЕ ЧЛЕНКИ ПО СМИСЪЛА НА ЧЛЕН 4, ПАРАГРАФ 2 ДЕС В СЪДЕБНАТА ПРАКТИКА НА СЪДА НА ЕС

Атанас Попов¹

Резюме: Както националната правна уредба на всяка една държава членка на ЕС би трябвало да допуска възможността на дете да бъдат признати еднополови родители, така също би следвало да отпадне евентуалното задължение за провеждането на учебните програми единствено на официалния език на съответната държава, защото многоезичието е основна ценност на ЕС съгласно чл. 3, параграф 3, четвърта алинея ДЕС. Зачитането на националната идентичност на държавите членки съгласно чл. 4, параграф 2 ДЕС, както и принципът на пропорционалност не променят

това заключение. Авторът е на мнение, че зачитането на националната идентичност на държавите членки на ЕС по никакъв начин не би следвало да ограничава предимството на правото на ЕС, противно на становището на някои автори. Съдебната практика на Съда на ЕС не е съвсем недвусмислена в това отношение.

Ключови думи: еднополови родители, преподаване на език, различен от официалния език на държавата членка на ЕС, зачитане на националната идентичност на държавите членки, принцип на пропорционалност

I. Увод

Настоящото изложение е посветено на решенията на големия състав на Съда на ЕС по дела „Столична община, район „Панчарево“² и Boriss Cilevičs³ и др., както и на предходната ги съдебна практика във връзка с понятието „национална идентичност“ и нейното зачитане в правото на ЕС. Всъщност съдебната практика не изследва обстойно въпроса, нито пък разпоредбата на член 4, параграф 2 ДЕС позволява да се прецени точно обхватът на зачитането на националната идентичност. Ето какво точно гласи въпросната разпоредба: „Съюзът зачита равенството на държавите членки пред Договорите, както и националната им идентичност, присъща на техните основни политически и конституционни структури“.

Зачитането на равенството е съвсем различно нещо от зачитането на националната идентичност. Формулировката е повече от озадачаваща. Субективна национална идентич-

¹ Доктор по право на ЕС, юрист в дирекция „Енергетика“ на Европейската комисия, ел. поща: athanase.popov@ec.europa.eu.

Мнението на автора по никакъв начин не ангажира институцията, за която той работи.

² Решение на Съда (голям състав) от 14 декември 2021 г., В.М.А. срещу „Столична община, район „Панчарево“, C-490/20, EU:C:2021:1008.

³ Решение на Съда (голям състав) от 7 септември 2022 г., Boriss Cilevičs и др., C-391/20, EU:C:2022:638.

ност имат физическите лица. В рамките на една държава според критериите на международното право може да има национални малцинства в зависимост от самоопределението на всеки индивид. Какво ще рече национална идентичност на държавата членка? Не става дума за неправилен превод – формулировката на всички официални езици на ЕС е еднаква. Както отбелязва генералният адвокат Емилиу в заключението си по делото *Boriss Cilevičs* и др., до момента Съдът не е разгледал обстойно самото понятие „национална идентичност“ по смисъла на член 4, параграф 2 ДЕС⁴. Очевидно – която и да било държава членка трудно би могла да се колебае или да изразява съмнения относно своята субективна национална идентичност. Всъщност тук става въпрос по-скоро за съвкупност от атрибути на **държавната** идентичност, а не на националната идентичност. Някои държави членки са монархии, други – републики. Някои са многоезични, други – едноезични. Някои – еднонационални, други изрично признават в своята конституция съществуването на различни национални или етнически малцинства. Очевидно такъв е смисълът на формулировката „зачитане на националната идентичност на държавите членки“ от страна на ЕС, тъй като националната идентичност обикновено не е еднозначна. Няма вече държава в Европа, която би се запитала дали всъщност не принадлежи на друга държава, както преди време Австрия и Люксембург, които стават за кратко, до голяма степен доброволно, част от Германия – без мащабни бунтове, най-малко през първата половина на миналия век.

Но как точно следва ЕС да защитава въпросната идентичност на държавите членки? Според генералния адвокат Кокот „понятието национална идентичност не подлежи на абстрактно тълкуване на равнището на Съюза“⁵. Дали наистина е така? Ако понятието не подлежи на абстрактно тълкуване, как тогава то би могло да намери конкретно приложение? Ако задължението на ЕС да зачита националната идентичност на държавите членки „може да се схваща като задължение за зачитане на многообразието от разбирания, а оттам и на разликите, характеризиращи всяка държава членка“, съобразно девиза на Съюза – „обединен в многообразието“⁶, как тогава се постига обединението, без което не би могло да има „Съюз“, т.е. кое е общото отвъд многообразието?

Атанас Семов предлага свое абстрактно тълкуване на понятието „национална идентичност“ по смисъла на член 4, параграф 2 ДЕС, което обаче е твърде ограничително и консервативно и като такова не съответства засега на съдебната практика на Съда на ЕС. Според него става дума единствено за „националната **конституционна** идентичност“ (НКИ) със следното действие: „Действието (и приматът) на правото на ЕС имат свой ясно очертан лимит: незасягането на съществени елементи на НКИ на [държавите членки]. Но и правото на ДЧ на защита на тяхната национална НКИ има лимит: незасягането на същността, смисъла и основните принципи на Съюзния правен ред“⁷.

С други думи, щом дадена национална разпоредба е „съществен елемент“ от националната Конституция, например това, че „бракът е доброволен съюз между мъж и жена“⁸, и подобна разпоредба е засегната в даден казус, действието и предимството (приматът) на правото на ЕС се отменят, сякаш тяхното приложение може да бъде само доброволно, и

⁴ Заключение на генералния адвокат Емилиу, представено на 8 март 2022 г. по дело *Boriss Cilevičs* и др., C-391/20, EU:C:2022:166, т. 82.

⁵ Заключение на генералния адвокат Кокот, представено на 15 април 2021 г. по дело В.М.А. срещу „Столична община, район „Панчарево“, C-490/20, EU:C:2021:296, т. 72.

⁶ Пак там, т. 71.

⁷ Семов, А. (2020). Неприлагане на правото на ЕС поради зачитане на националната идентичност. *News.lex.bg* [онлайн], 16 ноември [прегледан на 2.04.2023]. Достъпен на: <https://news.lex.bg/неприлагане-на-правото-на-ес-поради-за/>.

⁸ Вж. Член 46, алинея 1 от българската Конституция.

то чрез държавата, изключвайки пряко приложение през призмата на европейското гражданство. Подобен анализ е повлиян от становищата на редица национални конституционни юрисдикции, които ненужно оспорват предимството на правото на ЕС, тъй като въпросното предимство на правото на ЕС би могло да отмени национална конституционна норма единствено при наличие на пряк конфликт. Според Кун Ленарц предимството на правото на ЕС дори подхранва съдействието между националните юрисдикции и Съда на ЕС, тъй като позволява на първоинстанционни юрисдикции да заобикалят Върховния съд или националните разпоредби на страната членка, когато тяхната независима преценка е застрашена⁹. Михал Бобек констатира още преди близо десет години, че това би могло да доведе до подкопаване на националните съдебни йерархии¹⁰. Въпреки, че такава тенденция на теория би могла да съществува, на практика до подобно подкопаване не се стига тъй като предимството на правото на ЕС сравнително рядко задължава държавите членки да реформират националното си право, а по-скоро да спазват правните актове на ЕС, в чието приемане обикновено са участвали като част от законодателната власт на ЕС.

При всички положения, отъждествяването на „националната идентичност на държавите членки“ по смисъла на правото на ЕС с „националната конституционна идентичност“ по смисъла на националното право, противоречаща на предимството на правото на ЕС, не е правилно. Тезата на Атанас Семов за „основното право на членуващата в ЕС суверенна държава на зачитане на нейната национална конституционна идентичност“¹¹ не е напълно съвместима със съдебна практика на Съда на ЕС. Тя би могла да доведе до противопоставяне между националните конституционни юрисдикции и правото на ЕС вместо до хармонично допълване. Същият автор отчита, относно решението на Съда на ЕС по дело „Столична община, район „Панчарево“¹², по негово мнение, „пълното пренебрегване на практиката на националния конституционен съд“¹³. Същият автор се връща към темата едва месец по-късно, отново повлиян от политическите си възгледи, считайки, че Съдът на ЕС „фактически обезсмисля самата идея за граници на приложното поле на правото на ЕС и за ролята в това отношение на режима на компетенциите на ЕС“ и „по-общо значението на иначе „запазения и зачитан от ЕС“ суверенитет не държавите членки“¹⁴.

⁹ Ленарц, К. (2023). The Rule of Law and the Constitutional Identity of the European Union. *Европейски правен преглед* [онлайн], 5 март [прегледан на 1.05.2023]: “There is no room for judicial unilateralism or claims based on national identity calling into question primacy [of EU law]”; “The principle of primacy serves, in my view, to protect and to strengthen the alliance between national courts and the Court of Justice. It allows national courts to rely on EU law with a view to setting aside national law and even constitutional reforms that undermine the values on which the EU is founded. In protecting national courts from reforms that undermine their independence, EU law ensures that those courts and the Court of Justice remain strong allies who are able to defend the EU as a ‘common legal order’ based on the rule of law”. Достъпен на: <https://evropeiskipravenpregled.eu/the-rule-of-law-and-the-constitutional-identity-of-the-european-union/>.

¹⁰ Bobek, M. (2014). *Landtová, Holubec*, and the Problem of an Uncooperative Court: Implications for the Preliminary Rulings Procedure. *European Constitutional Law Review*, No. 10, 54–89.

¹¹ Семов, А. Неприлагане на правото на ЕС поради зачитане на националната идентичност...

¹² Решение на Съда (голям състав) от 14 декември 2021 г., В.М.А. срещу „Столична община, район „Панчарево“, С-490/20, EU:C:2021:1008.

¹³ Семов, А. (2022). Отказа ли Съдът на ЕС зачитане на българската национална конституционна идентичност? *News.lex.bg* [онлайн], 20 юни [прегледан на 2.04.2023]. Достъпен на: <https://news.lex.bg/отказа-ли-съдът-на-ес-зачитане-на-бълга/>.

¹⁴ Семов, А. (2022). Почти пълно премахване на рамките на приложното поле на правото на ЕС? *News.lex.bg* [онлайн], 18 юли [прегледан на 2.04.2023]. Достъпен на: <https://news.lex.bg/почти-пълно-премахване-на-рамките-на-п/>.

При цялото ни уважение към заслугите на проф. Атанас Семов за популяризирането на правото на ЕС и като изследовател, и като конституционен съдия, гореспоменатите едностранчиви и консервативни съждения породиха необходимостта от нещо като право на отговор в и без това оскъдната правна доктрина по право на ЕС на български език. Това, че българските юристи биха могли да се оgramотяват по темата с публикации на английски и на други европейски езици, не е достатъчно, защото въпросната правна литература обикновено е платена и невинаги е достъпна в България.

II. Изложение

В дело „Столична община, район „Панчарево“, В.М.А., българска гражданка, е жалбоподател в главното производство. Нейната партньорка К.Д.К. е гражданка на Обединеното кралство. К.Д.К. е родена в Гибралтар, където двете жени сключват брак през 2018 г. От 2015 г. те пребивават в Испания. През декември 2019 г. в Испания се ражда дъщерята на двете жени, която пребивава в тази държава членка с двамата си еднополови родители – в акта за раждане, издаден от испанските власти, и двете жени са посочени като майки на детето.

На 29 януари 2020 г. В.М.А. подава заявление в Столична община за съставяне на акт за раждане на С.Д.К.А., „необходим по-специално за издаването на български документ за самоличност“¹⁵. Неоспорим факт е, че придобиването на гражданство на страна членка на ЕС е от компетентността на всяка държава членка. Но нищо не пречи на държавите членки да издават документи за самоличност на постоянно пребиваващи, без това непременно да е свързано с придобиване на гражданството или с издаване на акт за раждане от съответната държава членка.

С писмо от 7 февруари 2020 г. Столична община указва на В.М.А. да предостави в 7-дневен срок доказателства относно произхода на детето „по отношение на нейната биологична майка“, уточнявайки, че образецът на акт за раждане, който е сред действащите утвърдени в страната образци на актове за гражданско състояние, „предвижда само една графа за „майка“ и една за „баща“, във всяка от които може да фигурира само по едно име“¹⁶. Това означава конкретно, че България не разрешава дете да има две майки, както произтича *de jure* от еднополов брак, където такъв е разрешен. Както е известно, според приложимото в повечето държави право това дали една майка по закон е такава, не произтича от това дали тя е родила детето, защото може също така да го е осиновила или дори да е станала размяна на бебета след раждането им. Не е необходим генетичен тест, за да се докаже родителство. Бракът се ползва с презумпцията, че дете, което се е родило след сключването на брака, е дете на двамата съпрузи, независимо от пола им. Съответно, ако биологичният баща е различен от съпруга, при отсъствието на оспорване от друг мъж или от самото дете, бащата по презумпция е съпругът. С други думи, родителството не е неминуемо свързано с биологията, така както социалното разбиране за пол не е неминуемо свързано с притежаването на определен тип полови органи, тъй като природата допуска понякога раждането на хора с полови органи от двата типа, както и на хора, които от деца не се идентифицират с половите органи, които притежават (доколко последното е вродено и дали представлява психиатрично отклонение, е все още предмет на научни или поне на обществени спорове). Разбира се, темата е също така силно политизирана и води до множество обществени конфликти, които в никакъв случай не са в полза на индивида, а водят само до ескалация и напрежение.

¹⁵ Решение на Съда (голям състав) от 14 декември 2021 г., В.М.А. срещу „Столична община, район „Панчарево“, т. 20.

¹⁶ Пак там, т. 21.

Столична община отказва да уважи заявлението на В.М.А. за съставяне на акт за раждане на детето в условия на ниска раждаемост и демографска криза. Сякаш детето с раждането си носи някаква вина за това, че не се ражда в традиционно семейство. Столична община мотивира отказа с липса на данни за самоличността на биологичната майка на детето и с факта, че „вписването в акт за раждане на двама родители от женски пол би противоречало на обществения ред в Република България, където бракът между две лица от един и същ пол не е разрешен“¹⁷. Така, след като две или три десетилетия поред България се опитваше да възприеме ценностната система на Западна Европа, изведнъж тя започна – редом с няколко други държави от Централна Европа и за разлика от традиционни католически, набожни държави като Испания и Португалия – да се бори яростно срещу нея в името на националното разбиране за обществен ред или морал.

В.М.А. обжалва отказа пред Административен съд – София-град, който в качеството си на запитваща юрисдикция пред Съда на ЕС посочва, че по силата на член 25, алинея 1 от българската Конституция и член 8 от Закона за българското гражданство детето има българско гражданство, въпреки че не разполага с акт за раждане, съставен от българските власти. Запитващата юрисдикция спира производството и поставя на Съда на ЕС четири преюдициални въпроса, с които пита по същество дали следва член 20 и член 21 от Договора за функционирането на ЕС [ДФЕС], както и членове 7, 24 и 45 от Хартата на основните права на ЕС [Хартата] да се тълкуват в смисъл, че не допускат българските административни органи, сезирани с искане за удостоверяване на раждане на дете, български гражданин, настъпило в друга държава членка, и удостоверено с испански акт за раждане, в който са вписани две лица от женски пол като майки, без да се уточнява дали и коя от тях е биологичната майка на детето, да откажат да издадат български акт за раждане с мотива, че жалбоподателят отказва да посочи коя е биологичната майка на детето? В тази връзка следва ли член 4, параграф 2, от Договора за ЕС [ДЕС], както и член 9 от [Хартата] да се тълкуват в смисъл, че зачитането на националната и конституционна идентичност на държавите членки е релевантно за отговора на предходния въпрос?

Съдът на ЕС отговаря, че в подобна ситуация държавата членка, „на която това дете е гражданин, е задължена да му издаде карта за самоличност или паспорт, без да изисква предварително съставяне на акт за раждане от своите национални власти“¹⁸. Обстоятелството, че за да се издаде българска лична карта, е необходим български акт за раждане, в който не могат да бъдат упоменати две майки, не е релевантно в случая. Съдът на ЕС просто въвежда задължение да се намери начин да се издаде лична карта или паспорт, дори по нова, несъществуваща процедура, само за конкретния случай.

Следва да се отбележи, че от 2007 г. насам Административният съд – София-град е най-активната българска юрисдикция по отношение на преюдициалните запитвания, отправени към Съда на ЕС. Преюдициалните запитвания позволяват на всяка една първоинстанционна юрисдикция да не се съобрази с практиката на национална върховна юрисдикция, ако последната не прилага правилно правото на ЕС и последното е било установено от решение на Съда на ЕС. Това се случи например в решението по дело „IG“, където Административният съд – София-град дори посочва Върховния административен съд (ВАС) като страна по делото пред Съда на ЕС с цел да може да не се съобрази с ВАС – и успява¹⁹.

¹⁷ Пак там, т. 23.

¹⁸ Пак там, диспозитив.

¹⁹ Решение на Съда (пети състав) от 24 ноември 2022 г., IG срещу Върховен административен съд, C-289/21, ECLI:EU:C:2022:920. В своя известен коментар Михал Бобек отбелязва, че подобен тип ситуации водят до сътресения в националната съдебна йерархия, вж. Bobek, M. Op. cit.

В дело „Панчарево“ обаче първоинстанционният съд не успява да убеди ВАС да се съобрази с решението на Съда на ЕС, което води до застрашаване на предимството на правото на ЕС²⁰. Ето как се стига дотам. В решение № 2185 от 01.03.2023 по дело 6746/2022²¹ ВАС постановява, че „в случая административният съд е извел задължение за издаване на акт за раждане на детето С. Ангелова от кмета на район „Панчарево“ приемайки, че детето е български гражданин, при формалното позоваване на чл. 25 от Конституцията на Република България и чл. 8 от Закона за българското гражданство, без да извърши преценка дали установените по делото факти основават приложението на тези разпоредби към повдигнатия пред него спор“. ВАС счита, че „това е от съществено значение, тъй като съгласно постоянната практика на Съда, потвърдена и в решението му по дело С-490/20, на приложението на което се основава обжалваното решение, определянето на условията за придобиване и загубване на гражданство съгласно международното право е от компетентността на всяка държава членка, която компетентност следва да бъде упражнена при зачитане на правото на Съюза“. В точка 52 от същото решение изрично било посочено, че „съгласно действащото право на ЕС правилата за гражданското състояние (към които спадат правилата за брака и произхода), са от компетентността на държавите членки, а правото на Съюза не засяга тази компетентност и в този смисъл държавите членки са свободни или не в своето национално право да признаят брака между две лица от един и същ пол и качеството им на родители“. В параграф 57 от решението било прието, че „няма задължение за държавата членка, на която е гражданин засегнатото дете, да предвиди в националното си право лица от един и същ пол да имат качеството на родители или да признае за цели, различни от упражняването на правата, които това дете черпи от правото на Съюза, връзката на произход между посочено дете и лицата, които са упоменати като негови родители в акта за раждане, съставен от властите на приемащата държава“. В заключение, ВАС е на мнение, че „след като по делото е установено, че детето С. Ангелова не е български гражданин, по смисъла на посоченото приложимо право, то за Република България, конкретно за кмета на район „Панчарево“, Столична община, *не възниква задължение за съставяне на акт за раждане*“. ВАС смята, че детето би могло да получи испанско гражданство, и отменя решение № 3251 от 13.05.2022 г., постановено по адм. дело № 3654/2020 г. по описа на Административен съд – София-град, като вместо него отхвърля оспорването от В. Ангелова на отказ с изх. № РПН20-УФ01-51/3 от 05.03.2020 г. на кмета на район „Панчарево“, Столична община, за съставяне на акт за раждане на детето С. Ангелова.

Решението на ВАС от 01.03.2023 представлява първото българско съзнателно отклонение от предимството на правото на ЕС от страна на българска върховна юрисдикция, което не подлежи на обжалване. Както бе вече споменато, Съдът на ЕС счита, че в конкретната ситуация държавата членка, „на която това дете е гражданин, е задължена да му издаде карта за самоличност или паспорт, без да изисква предварително съставяне на акт за раждане от своите национални власти“. Това, че съставянето на акт за раждане е – по българското право – предпоставка за издаване на карта за самоличност или паспорт, не би следвало да попречи на властите да издадат в случая българска лична карта въз основа на нова процедура, приложима само в случая в отсъствие на български акт за раждане. Решението на ВАС би могло да се превърне в основание за иск за неизпълнение срещу България, така както това се случи за пръв път заради решение на национален върховен съд по висящото

²⁰ Вж. в тази връзка Popov, A. (2023). *La primauté du droit de l'Union européenne à l'aune des résistances renouvelées des juridictions nationales*. Presses universitaires de Poitiers.

²¹ Съдебна практика на Върховния административен съд [онлайн] [прегледан на 20.11.2023]. Достъпен на: https://info-adc.justice.bg/courts/portal/edis.nsf/e_act.xsp?id=2060937&code=vas&guid=1443879393.

дело С-448/23, Европейска комисия/Република Полша (иск, предявен от Европейската комисия на 17 юли 2023 г.), в което Комисията иска да се установи, че предвид тълкуването на Конституцията на Република Полша, извършено от Конституционния съд в решения от 14 юли (дело Р 7/20) и 7 октомври 2021 г. (дело К 3/21), Република Полша не е изпълнила задълженията си по член 19, параграф 1, втора алинея от Договора за Европейския съюз²².

За съжаление, казахме вече, че тезата на Атанас Семов за „основното право на членуващата в ЕС суверенна държава на зачитане на нейната национална конституционна идентичност“ не е напълно съвместима със съдебна практика на Съда на ЕС, но не е и напълно несъвместима. Има вече прецеденти, в които Съдът на ЕС ни учудва с прекомерното си съобразяване със спорни национални политически цели, представени като част от националната конституционна идентичност. Например в *Boriss Cilevičs* се обсъжда дали национално законодателство, което изисква от висшите учебни заведения да предлагат обучение само на официалния национален език, е съвместимо с правото на ЕС. В случая Латвия е забранявала да се предлагат лекции в университета на друг език освен латвийски (необходимо ли е да се припомним, че в България се разрешават университетски лекции на английски и френски, а в Люксембург – на френски, английски, немски, люксембургски и пр.?). За съжаление, „все още не е ясно дали член 4, параграф 2 ДЕС може да се тълкува като хоризонтална или обща клауза, на която държавите членки могат да се позовават, за да дерогират правила на Съюза, и ако да, до каква степен“²³. Съдът на ЕС единствено подлага спорната национална практика на традиционната проверка за пропорционалност. А би могъл да наблегне на това, че ЕС „зачита богатството на своето културно и езиково многообразие“ (член 3, параграф 3, четвърта алинея, ДЕС). Не е ли езиковото многообразие основна цел на ЕС? Допустимо ли е наистина държава членка да оспорва това многообразие чрез своята национална конституция или съдебна практика?

Съдът на ЕС преценява, че правна уредба на държава членка, която изисква без никакво изключение обучението в областта на висшето образование да се провежда само на официалния език на тази държава членка, „би надхвърлила необходимото и пропорционално-

²² Предвид тълкуването на Конституцията на Република Полша, извършено от Конституционния съд в решения от 14 юли (дело Р 7/20) и 7 октомври 2021 г. (дело К 3/21), Република Полша не е изпълнила задълженията си съгласно общите принципи на автономия, на предимство, на ефективност и на еднакво прилагане на правото на Съюза, както и съгласно принципа на обвързващо действие на решенията на Съда на Европейския съюз. Комисията поставя под въпрос две решения на Конституционния съд на Република Полша (наричан по-нататък „Конституционният съд“) от 7 октомври 2021 г. (дело К 3/21) и 14 юли 2021 г. (дело 7/20). Тази съдебна практика води до неизпълнение на различни, но не несвързани задължения, които са наложени на Полша с Договорите на Съюза. Първото основание се отнася до нарушаването чрез посочените по-горе решения на Конституционния съд на член 19, параграф 1, втора алинея ДЕС съгласно тълкуването, дадено от Съда на Европейския съюз – по-специално в решения от 2 март 2021 г., *A.V. и др.*, С-824/18 (ECLI:EU:C:2021:153.), и 6 октомври 2021 г., *W.Ż.*, С-487/19 (ECLI:EU:C:2021:798.) – тъй като Конституционният съд е изтъквал Конституцията на Република Полша във връзка с изискванията от правото на Съюза за ефективна съдебна защита от независим и безпристрастен съд, предварително създаден със закон, прекалено стеснително, неправилно и явно игнорирайки практиката на Съда на Европейския съюз. Второто основание се отнася до нарушаването с тези решения на Конституционния съд на принципите на предимство, на автономия, на ефективност и на еднакво прилагане на правото на Съюза, както и на принципа на обвързващо действие на решенията на Съда на Европейския съюз, тъй като в тях Конституционният съд едностранно е отхвърлил принципите на предимство и на ефективност, член 2, член 4, параграф 3 и член 19, параграф 1 ДЕС и член 279 ДФЕС съгласно тяхното тълкуване и прилагане от Съда на Европейския съюз и е разпоредил на всички полски органи да не прилагат тези разпоредби от Договорите (Съобщение относно исковата молба от 11.08.2023).

²³ Заклечение на генералния адвокат Емилиу, представено на 8 март 2022 г. по дело *Boriss Cilevičs* и др., С-391/20, EU:C:2022:166, т. 84.

то за постигането на целта на същата правна уредба, а именно защитата и насърчаването на този език²⁴. Следователно според Съда на ЕС изискването университетското образование да се провежда само на латвийски би могло да бъде обосновано от съображения, свързани със защитата на националната идентичност на държавата членка, ако е необходимо и пропорционално на защитата на легитимно преследваната цел. Няма принципно изискване да се предлага или дори допуска университетско преподаване на няколко езика.

III. Заключение

Зачитането на националната идентичност на държавите членки на ЕС по никакъв начин не би следвало да ограничава предимството на правото на ЕС, противно на становището на някои автори. Съдебната практика на Съда на ЕС засега все още не е съвсем недвусмислена в това отношение.

Библиография

Семов, А. (2020). Неприлагане на правото на ЕС поради зачитане на националната идентичност. *News.lex.bg* [онлайн], 16 ноември [прегледан на 2.04.2023]. Достъпен на: <https://news.lex.bg/неприлагане-на-правото-на-ес-поради-за/>.

Семов, А. (2022). Отказа ли Съдът на ЕС зачитане на българската национална конституционна идентичност? *News.lex.bg* [онлайн], 20 юни [прегледан на 2.04.2023]. Достъпен на: <https://news.lex.bg/отказа-ли-съдът-на-ес-зачитане-на-бълга/>.

Семов, А. (2022). Почти пълно премахване на рамките на приложното поле на правото на ЕС? *News.lex.bg* [онлайн], 18 юли [прегледан на 2.04.2023]. Достъпен на: <https://news.lex.bg/почти-пълно-премахване-на-рамките-на-п/>.

Bobek, M. (2014). *Landtová, Holubec*, and the Problem of an Uncooperative Court: Implications for the Preliminary Rulings Procedure. *European Constitutional Law Review*, No. 10, 54–89.

Lenaerts, K. (2023). The Rule of Law and the Constitutional Identity of the European Union. *Европейски правен преглед* [онлайн], 5 март [прегледан на 1.05.2023]. Достъпен на: <https://evropeiskipravenpregled.eu/the-rule-of-law-and-the-constitutional-identity-of-the-european-union/>.

Попов, А. (2023). *La primauté du droit de l'Union européenne à l'aune des résistances renouvelées des juridictions nationales*. Presses universitaires de Poitiers.

²⁴ Решение на Съда (голям състав) от 7 септември 2022 г., Boriss Cilevičs и др., C-391/20, EU:C:2022:638, т. 84.

RESPECTING MEMBER STATES' NATIONAL IDENTITIES PURSUANT TO ARTICLE 4 (2) TEU IN LINE WITH THE CASE-LAW OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EU

Athanase Popov²⁵

Abstract: Just as the national legal framework of each Member State of the EU should allow the possibility that a child's same sex parents be recognised as such, the obligation, if any, to teach a curriculum exclusively in the official language of the State at issue should disappear given that multilingualism is a fundamental value of the EU pursuant to Article 3(3), fourth indent, TEU. Neither respect for Member States' national identities pursuant to Article 4(2) TEU nor the principle of proportionality modify that conclusion.

The author believes that respect for the national identities of the Member States of the EU should no way whatsoever limit the primacy (supremacy) of EU law, contrary to the stance of certain scholars. The case-law of the Court of Justice of the EU is slightly ambiguous in that respect.

Keywords: same sex parents, providing courses of study in a language other than the official language of a given Member State of the EU, respect for the national identities of the Member States, principle of proportionality

²⁵ Ph.D. in EU law, legal officer in DG Energy, European Commission, e-mail: athanase.popov@ec.europa.eu. The author's views are his own and do not at all bind the institution employing him.